

HUNGARY IN INTERNATIONAL TAX PLANNING, Daniel Déak,
2003, International Bureau of Fiscal Documentation, Amsterdam,
str. 468.

Prikaz*

Povećana pokretljivost ljudi i kapitala u, već je uobičajeno reći, globaliziranom svijetu neprestano iziskuje sve više informacija. Podaci o poreznim sustavima različitih zemalja svakako pripadaju takvim traženim informacijama. Jedna od institucija koje su svoj imidž i, bez sumnje, uspjeh izgradile opskrbljujući već desetljećima zainteresirane subjekte informacijama o različitim poreznim sustavima na globalnoj razini sigurno je International Bureau of Fiscal Documentation iz Amsterdama. Među mnogim izdavačkim projektima te neprofitne ustanove jest i serija knjiga koje potanko prikazuju porezne okolnosti konkretne države. Naime, prije djela koje je predmet ovog prikaza IBFD je već izdao detaljne analize poreznih sustava Švicarske, Luksemburga i Irske. Sa stajališta prava javnih financija, riječ je o državama koje, prema raznim aspektima svojih poreznih sustava, mogu biti uvrštene u grupu tzv. *offshore centara*, i to s obilježjima poreznih utočišta. Ovaj rad pokazuje da je i Mađarska jedna od zemalja s kojima treba ozbiljno računati u onome što se naziva međunarodno porezno planiranje – zapravo je riječ o korištenju poreznim sustavima različitih zemalja radi postizanja najpovoljnijega mogućeg položaja poreznog obveznika. Potvrda toga je već i naslov uvodnoga, prvog poglavlja: *Mađarska: investicijsko žarište Srednje Europe*. Naslov je ipak uvelike odraz autorovih priželjkivanja. Naime, iako je Mađarska tijekom tranzicijskoga i posttranzicijskog razdoblja zabilježila znatna strana ulaganja, uz nju ravnopravno stoje i druge zemlje, npr. nezaobilazne Češka i Poljska, a ne treba zanemariti ni Slovačku.

Knjiga je podijeljena u četiri dijela: *Uvod, Oporezivanje dobiti trgovačkih društava i dohotka fizičkih osoba, Posredni porezi i porezna administracija i Politika koja se realizira poreznim ugovorima, propisi protiv zakonitog izbjegavanja porezne obveze, porezna konkurencija*. Na početku knjige, iza predgovora, nalazi se dugačak popis propisa korištenih pri pisanju knjige te stope poreza važne za utvrđivanje porezne obveze koje su vrijedile u vrijeme pisanja djela. Na kraju teksta naveden je popis ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja što ih je sklopila Mađarska, a koji su bili na snazi 31. prosinca 2002. godine (u vrijeme predaje teksta u tisak).

* Primitljeno (Received): 19.7.2004.

Prihvaćeno (Accepted): 23.8.2004.

Prvi dio, na otprilike 70 stranica, uvodne je naravi i donosi osnovne informacije o važećem sustavu prava trgovačkih društava. Zatim su ukratko izloženi osnovni podaci o nekim drugim aspektima važnim za tržišno poslovanje ponajprije pravnih osoba.

Spomenuto prvo poglavlje na desetak stranica donosi osnovne informacije o zemlji i neke temeljne gospodarske pokazatelje (BDP, očekivanu inflaciju, stopu nezaposlenosti i sl.) te govori o udjelu pojedinih ključnih poreznih oblika (PDV-a, poreza na dohodak fizičkih osoba i poreza na dobit), iskazanih u apsolutnim iznosima prikupljenih forintu. Socijalistička centralnoplanska prošlost, pa i razdoblje tranzicije, u kontekstu ovoga, sadašnjem trenutku i budućnosti okrenutog djela sve su dalja, maglovitija i sve nevažnija prošlost; naime, tim su pitanjima posvećene tek dvije stranice na završetku poglavlja.

Drugo poglavlje, opsega petnaestak stranica, ocrta opći pravni okvir koji vrijedi u Mađarskoj. Ukratko je prikazan Zakon o stranim ulaganjima, s naglaskom na proklamiranoj zakonskoj zaštiti takvih ulaganja, pravila o stjecanju radne dozvole i dozvole boravka u Mađarskoj te pravila radnog zakonodavstva koja se odnose na strance. Zatim su ponuđene temeljne informacije o računovodstvenim propisima te o financijskim tržištima i kupoprodaji stranih sredstava plaćanja, za što se najkraće može reći da je potpuno liberalizirano. To znači da nema restrikcija u vezi s kupoprodajom stranih sredstava plaćanja; također nema ograničenja ni zabrana glede posjedovanja bankovnih računa mađarskih rezidenata u inozemstvu; dakle, raskid sa strogim ograničenjima iz razdoblja "realnog" socijalizma na tom je području potpun. Poglavlje završava kratkim (doista kratkim s obzirom na opseg materije – samo četiri stranice) prikazom sustava regulative prava trgovačkih društava i poreznog sustava. Čitatelj koji želi dobiti doista samo osnovne informacije o gospodarskom sustavu Mađarske i o njegovoj normativnoj regulaciji, na tome mjestu može prestati čitati. Ostvarena je vremenska ušteda, međutim, dvojbena; u nastavku priča postaje znatno detaljnija, što znači da iziskuje više vremena i napora za ovladavanje materijom, ali nudi i vrlo važne spoznaje.

Treće poglavlje na oko 40 stranica sadržava uvod u mađarsko trgovačko statusno pravo. U opsežnoj tablici navedeni su oblici organiziranja radi poslovne djelatnosti (npr. trgovci pojedinci, ortaštva te razni oblici trgovačkih društava), ali i oblici putem kojih se mogu ostvarivati neprofitni ciljevi. Ukratko su opisani organizacijski oblici važni za strane ulagače, poput offshore trgovačkih društava ili raznih mješovitih i kombiniranih oblika poslovanja. Sve su to subjekti bitni za međunarodno porezno planiranje. Isto je i sa sljedećim subjektom prikaza – podružnicama inozemnih poduzetnika. Podružnice su subjekti bez pravne osobnosti, ali s mogućnošću poslovanja istovjetnom onoj trgovačkih društava (dakle, pravnih osoba), za razliku od predstavništava, koja ne mogu sudjelovati u poslovanju kojim se ostvaruje dobit. Ta su mađarska rješenja uobičajena i na međunarodno komparativnoj razini. Nastavljajući ukratko izlagati problematiku trgovačkoga statusnog prava, Déak prikazuje propise koji se odnose na osnivanje poslovnih subjekata i upravljanje njima, na kapital društava, na promjene poslovnih oblika, na holdinške aspekte poslovanja te na kupnje (akvizicije) poslovnih subjekata. Te su informacije ulagačima važne (1) radi upoznavanja općega pravnog okruženja na području trgovačkog prava i prava društava (što je osobito važno za donošenje odluke o ulaganju) te (2) radi donošenja konkretne odluke o odabiru oblika poslovne djelatnosti na mađarskom tržištu.

Sve je to ipak tek uvod u glavne dijelove knjige – dijelove o oporezivanju. U najopsežnijemu i primarnoj - ciljanoj publici očito najvažnijemu, drugom dijelu riječ je o oporezivanju (izravnim porezima) trgovačkih društava i fizičkih osoba. Taj dio počinje četvrtim poglavljem, u kojemu je analizirana regulativa oporezivanja tuzemnih (mađarskih) trgovačkih društava.

Mađarska primjenjuje klasični sustav oporezivanja dividendi, ali je on modificiran. Porez na dividende ne plaćaju trgovačka društva, tuzemna i inozemna, osim nadziranih inozemnih društava. Tri su obilježja sustava oporezivanja dividendi: razmjerno nisko porezno opterećenje dobiti (stopa je 18%); porez na raspodijeljeni dio dobiti plaćaju dioničari – fizičke osobe, pri čemu postoji i mogućnost progresivnog oporezivanja; ukupno porezno opterećenje raspodijeljene dobiti može biti malo više od onoga koje se dobije primjenom najviše stope poreza na dohodak fizičkih osoba na sve ostale vrste dohotka koje te osobe ostvare.

Pišući o sustavu oporezivanja trgovačkih društava, autor navodi temeljna načela na kojima je taj sustav zasnovan: načelo oporezivanja prema raspoloživoj imovini poreznog obveznika, načelo zabrane zloupotrebe prava, načelo izračuna porezne obveze na temelju knjigovodstvene dobiti i načelo prednosti primjene međunarodnih ugovora. Riječ je o standardnim načelima koja su ugrađena u mnoge danas relevantne porezne sustave. Njihovo postojanje i primjena jamstvo su transparentnosti i pravne sigurnosti, što je posebno važno za strane ulagače. Zatim su izložene mogućnosti zakonitog izbjegavanja porezne obveze za obveznike poreza na dobit. Jedna je od tih mogućnosti utemeljena na razlici u poreznim stopama poreza na dohodak (zbog načina definiranja poreznih razreda ubrzano se uvodi najviša stopa od 40%) i poreza na dobit, koji može biti i 18% (što je razmjerno nisko porezno opterećenje). Druge su mogućnosti zasnovane na zakonski različitim ovlastima glede vođenja poslovnih knjiga za različite kategorije poreznih obveznika.

Porezna je obveza također standardno utemeljena – kao neograničena za tuzemne i ograničena za inozemne porezne obveznike. Stalne poslovne jedinice inozemnih poduzetnika obveznici su poreza na dobit koju ostvare u Mađarskoj, a strani poduzetnici plaćaju porez na isplate koje im izvrše tuzemni (mađarski) subjekti ili njihove stalne poslovne jedinice. Porezno je razdoblje kalendarska godina.

Porezna se osnovica utvrđuje na temelju računovodstveno utvrđene dobiti. Mađarski zakonodavac razlikuje operativnu dobit (razlika između operativnih prihoda i rashoda), finacijsku dobit (razlika između finacijskih prihoda i rashoda) i izvanrednu dobit. Porezni obveznik može, naravno, iskazati i gubitak.

Kad je riječ o metodama zakonitog izbjegavanja obveze poreza na dobit – potkapitaliziranju i transfernim cijenama, mađarski propisi reguliraju obje situacije. Tako je za potkapitaliziranje propisan odnos prema kojemu iznos zajmavnog kapitala može biti do tri puta veći od imovine dužnikova društva. U reguliranju transfernih cijena primjenjuje se uobičajeni pristup nepristrane transakcije u usporedivim uvjetima (*arm's length principle*).

U knjizi je najavljeno usklađivanje mađarskog sustava sa smjernicama EU-a koje se odnose na oporezivanje trgovačkih društava (Smjernica o matičnom i zavisnom društvu

i Smjernica o spajanjima). Mađarski su propisi i prije ulaska Mađarske u EU bili uvelike usklađeni s navedenim smjernicama. Potpuno usklađenje uslijedit će nakon ulaska Mađarske u Uniju. S obzirom na to da je Mađarska već članica, to je usklađenje sigurno jedan od bitnih trenutačnih imperativa za mađarskog zakonodavca na području oporezivanja.

U završnom odjeljku četvrtog poglavlja (*Najvažnije činjenice pri oporezivanju dobiti*), Déak opisuje neka sofisticirana sredstva koja mogu biti primijenjena u poslovanju trgovačkih društava, pa samim time privlače pozornost i pri oporezivanju. To su, primjerice, hibridni financijski instrumenti, zatim tzv. strukturirane financijske transakcije (tj. *securitisation*), promjena vlasništva dionica i derivirani financijski instrumenti. Sve te pojave u poslovanju poduzetnika, i to uglavnom pravnih osoba, imaju i bitne i složene porezne implikacije. Osobita je pozornost pridana različitim transakcijama s dionicama (udjelima) u trgovačkim društvima. Autor detaljno izlaže njihovo porezno značenje u mađarskom poreznom sustavu. Ono što proizlazi kao zaključak analize jest imperativ poznavanja složene problematike, koji se nameće za svakoga tko želi poslovati u opisanom okruženju. Pri tome je potrebno vladati raznim aspektima sustava – pravnim, poslovnim i fiskalnim.

Tema su petog poglavlja – međunarodna porezna pitanja u kontekstu mađarskog prava. Jedna od ključnih odredbi jest činjenica da se rezidentnost trgovačkih društava u Mađarskoj određuje primjenom formalnog kriterija – sjedišta trgovačkog društva. Drugim riječima, društva kojima se, primjerice, upravlja iz Mađarske, ali u Mađarskoj nemaju registrirano sjedište, nisu mađarski tuzemni porezni obveznici, pa samim time ne plaćaju ni porez na svoju svjetsku dobit (tj. prema načelu neograničene porezne obveze). Takvo je rješenje tipično za offshore porezna utočišta i pitanje je koliko će moći opstati nakon ulaska Mađarske u EU.

U nastavku istog poglavlja opisane su mogućnosti tzv. poreznog planiranja koje prema mađarskim propisima stoje na raspolaganju inozemnim poduzetnicima. Na primjer, offshore trgovačka društva (po pravilu holdinška društva) plaćaju porez na dobit po stopi od 3%. Nadalje, Déak na temelju opširne studije slučaja, koja obuhvaća američke subjekte, slikovito prikazuje mogućnost stjecanja povoljnoga poreznog položaja za inozemne neprofitne udruge registrirane u Mađarskoj. Pri tome, naravno, nije dovoljno oslikati samo porezne implikacije nego je nužno opisati i razne pravne aspekte kao što je izbor statusnopravnog oblika u kojemu će određeni subjekt biti registriran i sl.

Oporezivanje dohotka fizičkih osoba predmet je šestog poglavlja. Oblici oporezivanja dohotka u Mađarskoj jesu dohodak od nasamostalnog rada, dohodak od samostalne djelatnosti i drugi dohoci. Svi dohoci koji nisu obuhvaćeni prvim dvjema kategorijama pripadaju trećoj. Porezna je obveza uređena kao neograničena za tuzemne porezne obveznike i kao ograničena za inozemne. Porezne su stope progresivne i iznose 20, 30 i 40%; u primjeni je, naravno, raščlanjena izravna progresija. Prema autoru, potrebno je ostvariti razmjerno nizak dohodak da bi se primijenila najviša stopa, tj. ona se primjenjuje na dohotke koji premašuju 1.350.000 HUF. Neki se dohoci zbog porezno-tehničkih razloga oporezuju primjenom analitičke tehnike (cedularni porezi). To su porez na kapitalne dobitke i porez na kamate te porez na dividende i na prihod od prodaje dioni-

ca i udjela u trgovačkim društvima. Na kraju prikaza oporezivanja progresivnom stopom i analitičkim pristupom autor navodi primjere primjene tih tehnika oporezivanja. Završni dio šestog poglavlja posvećen je međunarodnim aspektima oporezivanja dohotka, napose shemama međunarodnoga poreznog planiranja. Pri tome se ne raspravlja samo o poreznim aspektima nego i o manipuliranju legalnim oblicima statusnog organiziranja subjekata. Time se ovo djelo još jedanput legitimira i kao izvor informacija za zakonito umanjenje (ili izbjegavanje) porezne obveze, pri čemu su mađarski porezni sustav, tj. neka njegova rješenja instrumenti takvog djelovanja.

Važni dijelovi svih danas relevantnih sustava javnih prihoda jesu i neporezni prihodi. Među njima se posebno ističu tzv. parafiskalna davanja kojima je cilj osiguranje socijalne sigurnosti – drugim riječima, obvezni doprinosi za različite socijalne namjene i sl. Razmjerno kratko sedmo poglavlje Déakove knjige posvećeno je toj vrsti parafiskalitetu. Nakon tabličnog prikaza važećih doprinosa za socijalno osiguranje autor na sljedećih nekoliko stranica opisuje njihove osnovne odrednice, i to na primjeru hipotetičke inozemne neprofitne udruge koja u Mađarskoj obavlja nastavnu djelatnost.

U trećem dijelu Déak na nešto manje od stotinu stranica ocrtava sustav mađarskog poreza na dodanu vrijednost, lokalnih poreza i mađarske porezne administracije. Iako je tim temama posvećeno bitno manje prostora nego izravnim porezima, one su, naravno, u cjelovitom prikazu sustava oporezivanja nezaobilazne. Prve su dvije teme važne jer i ti porezi utječu na ukupno porezno opterećenje i moraju biti uzeti u obzir pri sklapanju cjelovite slike mađarskoga poreznog sustava, a treća jer pruža temeljni preliminarni uvid u način rada i načela na kojima je zasnovano djelovanje porezne administracije. Iz posljednjega je vidljivo da su u mađarski porezni sustav ugrađena pravila kojima je cilj suzbijanje zakonitog (*anti-avoidance rules*, *substance-over-form* pristup) i nezakonitog (*anti-fraud measures*) izbjegavanja porezne obveze.

Posljednji, četvrti dio rada posvećen je onome što u sličnim djelima dolazi na kraju, ali nikako nije i najmanje važno – međunarodnom aspektu poreznog sustava koji proizlazi iz sklopljenih međunarodnih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja (skraćeno, porezni ugovori). Zatim je pozornost usmjerena na teme zakonitog izbjegavanja porezne obveze i međunarodne porezne konkurencije. Pišući o poreznim ugovorima, Déak ih vrlo sažeto opisuje s obzirom na njihov sadržaj, uz navođenje konkretnih zemalja (tj. ugovora s njima) u kojima dolaze do izražaja neka specifična rješenja. Jedno potpoglavlje sadržava ono što je praktičnom čitatelju bitno i što se, u vezi s drugim temama, pojavljuje kroz cijelu knjigu – primjere i studije pojedinih slučajeva. Mađarski porezni sustav sadržava i propise usmjerene na suzbijanje zloupotreba s ciljem zakonitog izbjegavanja porezne obveze. To su obveza dokazivanja statusa stvarnog korisnika (*beneficial owner*), propisi koji se odnose na status nadziranoga inozemnog trgovačkog društva (*controlled foreign corporation*, CFC) te porezni tretman promjene prebivališta ili uobičajenog boravišta. Opširno pišući o mogućnostima poreznog planiranja s obzirom na porezne ugovore, Déak analizira položaj inozemnih poreznih obveznika te pojedinačnih i korporativnih. Na kraju, u kratkom razmatranju, autor dotiče aktualnu i za Mađarsku (s obzirom na ulazak u EU) sve važniju temu – štetnu poreznu konkurenciju, tj. pitanje natjecanja među državama u privlačenju stranog kapitala propisivanjem određenih poreznih povlastica. Status Mađarske kao offshore države, tj. poreznog utočišta,

mogao bi biti osobito problematičan. U pregovorima o ulasku u EU Mađarska je uspješla sačuvati svoj porezni sustav od kritike i imperativa promjene. Međutim, riječ je o otvorenom procesu prosudbe o postojanju obilježja štetne porezne konkurencije koju daju Europska komisija ili OECD, pa pitanje promjena u sustavu ostaje otvorenim.

Zaključno se može reći da je, s obzirom na ciljanu publiku, riječ o djelu "širokog spektra". Autor, naime, nudi temeljiti prikaz i analizu djelovanja mađarskoga poreznog sustava ali se ne upušta u opširno izlaganje načela na kojima je on zasnovan, u njegovo ocjenjivanje niti predlaže promjene. Dakle, onima koje zanima praktično djelovanje toga sustava djelo daje dovoljno materijala za početne uvide. Naravno, praktično bi djelovanje u opisanom okruženju gotovo sigurno zahtijevalo pomoć tuzemnih stručnjaka i neprestano praćenje promjena koje su, što govori i neprestano potvrđuje iskustvo raznih zemalja, u poreznim sustavima više pravilo nego iznimka. Čitatelju s izrazitim teorijskim sklonostima ovo djelo nudi opširan prikaz sustava, ostavljajući mu velik prostor za prosudbu i ocjenu. Teoretičar, dakle, dobiva opširan, usustavljen i pregledan materijal koji može uspoređivati s drugim sustavima i na temelju kojega može donositi vlastite zaključke. K tome, riječ je o zanimljivom poreznom sustavu, usmjerenome na održavanje vlastite kompetitivnosti u borbi za privlačenje izravnih stranih investicija s drugim državama, ponajprije sa susjednim tranzicijskim zemljama. Zapravo, jedan od dojmova što ih ostavlja ova knjiga jest iznenađujuće brza preobrazba poreznog sustava kontekstualiziranoga centralnoplanskim gospodarskim okruženjem u porezni sustav oblikovan za djelovanje u tržišnom okruženju, s razmjerno sofisticiranim rješenjima, koji pokazuje obilježja daljnjih prilagodbi promjenjivim okolnostima.

Hrvoje Arbutina